

Παρουσίαση Καταχώρισης

Νομολογία

Άρειος Πάγος

Άρειος Πάγος (Τμήμα Ζ)

Αριθμός απόφασης: 319/2021

Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύεται στον τόμο 2022, σελ. 196

Προεδρεύουσα: **Αρτεμισία Παναγιώτου** (Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου)

Εισηγήτρια: **Διονυσία Μπιτζούνη** (Αρεοπαγίτης)

Εισαγγελεύς: **Δ. Ασπρογέρακας** (Αντεισαγγελεύς Αρείου Πάγου)

Δικηγόρος: **Χ. Λαδής** (Δικηγόρος)

Κείμενο απόφασης

[...] Ο θεσμός της «Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας στις ποινικές υποθέσεις» (ΕΕΕ) εισήχθη και διέπεται από τον Ν. 4489/2017, δια του οποίου εναρμονίστηκε η Ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ. Προς εναρμόνιση με την παραπάνω Οδηγία, που αποσκοπούσε στην αντικατάσταση του κατακερματισμένου θεσμικού πλαισίου και στην δημιουργία ενός ενιαίου, αποτελεσματικού και ευέλικτου νομικού μέσου για την κτήση αποδείξεων ευρισκόμενων σε ένα άλλο κράτος-μέλος με αφορμή ορισμένη ποινική διαδικασία, ψηφίστηκε ο ως άνω νόμος (Ν. 4489/2017), ο οποίος στο μεγαλύτερο μέρος του υιοθέτησε σχεδόν αυτολεξεί τις διατάξεις της Οδηγίας. Το νομικό μέσο αυτό, όπως και το ΕΕΣ, υλοποιεί τη μετάβαση από το μηχανισμό της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής (κατά τον οποίο το κράτος από το οποίο ζητείται η συνδρομή είχε ευρεία διακριτική ευχέρεια να συμμορφωθεί ή μη με την αίτηση του εκζητούντος κράτους), σε εκείνον της αμοιβαίας αναγνώρισης (κατά τον οποίο το κράτος εκτέλεσης αντιμετωπίζει την εντολή έρευνας που προέρχεται από άλλο κράτος, όπως ακριβώς και μια αντίστοιχη εντολή προερχόμενη από αρμόδιες εσωτερικές αρχές) και συμβάλλει στην ταχεία ανάληψη ερευνητικών μέσων, μερικά από τα οποία μπορούν να αφορούν στην παραγωγή, συγκέντρωση και διαβίβαση αποδεικτικών μέσων από το ένα κράτος-μέλος στο άλλο. Αναγνωρίζεται, δηλαδή, η ΕΕΕ και παράγει νομικά αποτελέσματα χωρίς περαιτέρω ουσιαστική έρευνα ή έλεγχο (Α. Τζαννετίς, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ΠοινΧρ 2018, σ. 81-92, Σ. Δασκαλόπουλος, Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, Ο νέος θεσμός Δικαστικής Συνεργασίας επί ποινικών υποθέσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2018, σ. 173-176).

Ως ειδικές, οι ρυθμίσεις του παραπάνω Νόμου κασιχύνουν των ρυθμίσεων των γενικών διατάξεων των άρ. 458 επ. του ΚΠΔ, οι οποίες επί διαδικασίας που αφορά σε εκτέλεση ΕΕΕ στην Ελλάδα ως Κράτος Εκτέλεσης του «ερευνητικού μέτρου», μόνον κατ' αναλογίαν μπορούν να εφαρμοσθούν, για ζητήματα ως προς τα οποία διαπιστούται η ύπαρξη νομοθετικού κενού και μόνον στο μέτρο, που δεν αντίκεινται στις ειδικές ρυθμίσεις του Ν. 4489/2017 και της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ, ως προς τις τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις εκδόσεως και εκτελέσεως μιας ΕΕΕ. Ούτως εχόντων των πραγμάτων επί ΕΕΕ εκ των διατάξεων του άρ. 459 ΚΠΔ εφαρμοστέα, κατ' αναλογίαν, τυγχάνει μόνον και αυτοτελώς η διάταξη της 4^{ης} παραγράφου αυτού, δια της οποίας καθιερώνεται η αρμοδιότητα του Συμβουλίου Εφετών, ως προς την επίλυση και απόφαση επί των αυτόθι ζητημάτων, ως και η δυνατότητα ασκήσεως αιτήσεως αναιρέσεως κατά της αποφάσεως του Συμβουλίου Εφετών. Η κατ' αναλογίαν εφαρμογή του άρ. 459 παρ. 4 ΚΠΔ επιβάλλεται εν προκειμένω επειδή, σύμφωνα με το άρ. 16 παρ. 1 Ν. 4489/2017 «Για ερευνητικά μέτρα για τα οποία εκδίδεται ΕΕΕ, μπορούν να ασκηθούν ένδικα βοηθήματα και ένδικα μέσα που προβλέπονται στην ελληνική νομοθεσία και εντός των προθεσμιών που αντίστοιχα τάσσονται». Με βάση την παραπάνω διάταξη επί αντιρρήσεων κατά ΕΕΕ συνισταμένης σε λήψη απολογία κατηγορουμένου ή σε λήψη εξηγήσεων από ύποπτο, αρμόδιο, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρ. 307 ΚΠΔ, θα ήταν το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών. Δεδομένου όμως ότι, σύμφωνα με το άρ. 11 παρ. 1 του Ν. 4489/2017, «Αρμόδια δικαστική αρχή για την αναγνώριση και εκτέλεση ΕΕΕ στην Ελλάδα ορίζεται ο εισαγγελέας εφετών στη δικαστική περιφέρεια του οποίου πρόκειται να εκτελεστεί η ΕΕΕ, ο οποίος μεριμνά, κατά περίπτωση, για την εκτέλεσή της», θα αντέκειτο σε στοιχειώδη οικονομική τάξη να καθίστατο αρμόδιο το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών για έλεγχο αποφάσεων και ενεργειών του Εισαγγελέως Εφετών. Παράλληλα δεν συντρέχει κανένας λόγος διαφοροποίησης των δικαστικών οργάνων που, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρ. 459 ΚΠΔ, είναι αρμόδια για την εν γένει δικαστική συνδρομή, ως προς την όμοια συνδρομή με βάση μια ΕΕΕ. Επομένως, θα δημιουργείτο τόσο συστηματική όσο και αξιολογική δικαστική αντίφαση αν αναγνωριζόταν αρμοδιότητα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών, προς έλεγχο των αποφάσεων και ενεργειών ενός Εισαγγελέως Εφετών, αντίφαση η οποία θεραπεύεται δια της αναλόγου εφαρμογής του άρ. 459 παρ. 4 ΚΠΔ. Τουναντίον επί ΕΕΕ ζήτημα εφαρμογής των διατάξεων της 1^{ης} και 3^{ης} παραγράφου του άρ. 459 ΚΠΔ, δεν τίθεται αφενός μεν επειδή, σύμφωνα με το άρ. 9 Ν. 4489/2017 (βλ. και άρ. 7 της Οδηγίας), η διαδικασία διαβίβασης της ΕΕΕ από το Κράτος Έκδοσης προς την Ελλάδα λαμβάνει χώρα με επικοινωνία μεταξύ δικαστικών αρχών των ενδιαφερομένων κρατών και δεν περιλαμβάνει «πολιτική» φάση, κατά την οποία φορέας μη δικαστικός (Υπουργός Δικαιοσύνης) να δύναται να αρνηθεί την ικανοποίηση του αιτήματος δικαστικής συνδρομής, αφετέρου δε τα οριζόμενα στο άρ. 459 παρ. 3 ΚΠΔ, αντίκεινται ευθέως στις ρυθμίσεις του Ν. 4489/2017 και της συναφούς Οδηγίας.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρ. 11 παρ. 2 Ν. 4489/2017 «Η αρχή εκτέλεσης αναγνωρίζει κάθε ΕΕΕ που της διαβιβάζεται και μεριμνά για την εκτέλεσή της σαν να πρόκειται για ερευνητικό μέτρο που διατάχθηκε, όπως προελέχθη, από ελληνική αρμόδια αρχή, εκτός αν, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου, συντρέχει λόγος μη αναγνώρισης, μη εκτέλεσης ή αναβολής», ενώ, σύμφωνα με το άρ. 11 παρ. 3 του ίδιου Νόμου «Η αρχή εκτέλεσης τηρεί τις διατυπώσεις και τις διαδικασίες που ρητά ορίζονται από την αρχή έκδοσης, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά στον παρόντα νόμο, και υπό την προϋπόθεση, ότι οι σχετικές διατυπώσεις και διαδικασίες δεν αντιβαίνουν στο ελληνικό δίκαιο». Προβλέπεται δηλ. από τις διατάξεις του Ν. 4489/2017, ότι ως Κράτος εκτέλεσης η Ελλάδα οφείλει να εκτελέσει την ΕΕΕ χωρίς διατυπώσεις, αλλά σύμφωνα με τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες (locus regit actum) ως αν επρόκειτο δηλ. για πράξεις ελληνικής δικαστικής Αρχής. Επομένως, και κατ' εφαρμογή των άρ. 96 και 100 ΚΠΔ, ο κατηγορούμενος ή ο ύποπτος, καλούμενος σε απολογία, έχει μεταξύ των άλλων και το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας και στα έγγραφα της ανάκρισης. Το εν λόγω δικονομικό δικαίωμα του κατηγορουμένου ή υπόπτου που του αναγνωρίζεται από την εσωτερική νομοθεσία ούτε θίγεται ούτε περιστέλλεται όταν η απολογία αποτελεί αντικείμενο ΕΕΕ. Τούτο προσεπιβεβαιώνεται και εμμέσως από τα οριζόμενα στα άρ. 26 παρ. 1 εδ. τελευταίο και 2 στοιχ. β' του Ν. 4489/2017, όπου ρητά ορίζεται, ότι επί απολογίας κατηγορουμένου πραγματοποιούμενης από την αρχή έκδοσης μέσω εικονοτηλεδιάσκεψης η αρχή εκτέλεσης υποχρεούται μεταξύ των άλλων «να κλητεύσει τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο να εμφανιστεί προς εξέταση σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης και να τον ενημερώσει εγκαίρως σχετικά με τα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται από την εσωτερική νομοθεσία, ώστε να έχει τη δυνατότητα να ασκήσει αποτελεσματικά τα δικαιώματα υπεράσπισης του». Τέλος, σε περίπτωση που δεν έχει αποσταλεί από την αρχή έκδοσης το υλικό της δικογραφίας και τα έγγραφα της ανάκρισης προκειμένου να τεθούν υπόψη του κατηγορουμένου ή υπόπτου προ της απολογίας του ως αντικείμενο ΕΕΕ, η αρχή εκτέλεσης, εφ' όσον ο κατηγορούμενος δεν αρνείται να απολογηθεί και το ζητήσει, υποχρεούται, μέσω των διαύλων επικοινωνίας που προβλέπονται στο άρ. 11 παρ. 7 Ν. 4489/2017, να ζητήσει από την αρχή έκδοσης την αποστολή του ελλείποντος υλικού της δικογραφίας και των τυχόν ελλειπόντων εγγράφων, προκειμένου ο κατηγορούμενος ή ύποπτος να αποκτήσει πρόσβαση επί αυτών. Παραβίαση των ανωτέρω διατάξεων εκ μέρους της αρχής εκτέλεσης επάγεται, σύμφωνα με το άρ. 171 παρ. 1 στοιχ. δ' απόλυτη ακυρότητα της κλήσεως σε απολογία εις εκτέλεση της ΕΕΕ, ακυρότητα, την οποίαν οφείλει να διαγιγνώσκει το Συμβούλιο Εφετών

κατά την εκδίκαση της προσφυγής του κατηγορουμένου κατά της εκτέλεσης της ΕΕΕ και εν παραλείπει της οποίας, υπερβαίνει αρνητικώς την εξουσία του, ιδρυμένου μετά ταύτα του, υπό του άρ. 510 παρ. 1 Θ' ΚΠΔ, λόγου αναιρέσεως.

Στην προκείμενη περίπτωση, με την υπ' αριθμ. 177/9.1.2019 ΕΕΕ της Περιφερειακής Εισαγγελίας της Βαρσοβίας (Πολωνίας), ζητήθηκε από τις ελληνικές δικαστικές αρχές ως ερευνητικό μέτρο, να ληφθεί, κατάθεση του ήδη αναιρεσιόντος, ως κατηγορουμένου, δηλαδή απολογία του, για την εις βάρος του κατηγορία της απόπειρας ανθρωποκτονίας, όπως η κατηγορία αυτή διατυπώθηκε μετά από αναθεώρηση της αρχικά (12.3.2001) απαγγελθείσας, εις βάρος του κατηγορίας για το έγκλημα της σωματικής βλάβης, εις βάρος του Μ.Σ., πράξη που φέρεται ως τελεσθείσα στη Βαρσοβία στις 29.5.1998. Κατά της εκτέλεσεως της ανωτέρω ΕΕΕ, ο ήδη αναιρεσιόντος άσκησε ενώπιον του Συμβουλίου Εφετών παραδεκτώς (άρ. 459 παρ. 4 ΚΠΔ) κατά τα εκτεθέντα στην μείζονα σκέψη και εμπροθέμως την από 30.9.2019 προσφυγή του, προβάλλοντας «αντιρρήσεις σχετικά με την εκτέλεση δικαστικής συνδρομής». Μεταξύ των εν γένει λόγων που προέβαλε ο τότε προσφεύγων και ήδη αναιρεσιώντων ως διακωλυτικών της εκτέλεσεως της υπό κρίσιν ΕΕΕ, περιέλαβε και την «αδυναμία πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας» εξειδίκευσε δε ως αίτημά του προς το Συμβούλιο Εφετών (βλ. σ. 10 έως και 14 της προσφυγής), την μη εκτέλεση της ΕΕΕ μέχρι να του χορηγηθούν σε επίσημη μετάφραση στην ελληνική τα έγγραφα της δικογραφίας, «σε κάθε δε περίπτωση, τη μετάφραση στην ελληνική όλων των μαρτυρικών καταθέσεων και των συνοδευτικών εγγράφων της αστυνομίας της εν λόγω δικογραφίας, καθώς και των ιατρικών γνωματεύσεων». Το Συμβούλιο Εφετών, δια της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεώς του, απέρριψε την προσφυγή μεταξύ των άλλων και με την αιτιολογία, ότι «...η αίτηση του προσφεύγοντος ότι παραβιάστηκε το άρ. 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ, επειδή δεν είχε πρόσβαση στο σύνολο της δικογραφίας εις βάρος του, αλλά μόνο στο έντυπο της ΕΕΕ, στο οποίο περιέχεται σε συνοπτική μορφή η περιγραφή της υπόθεσης, καθώς και το εμπεριεχόμενο σε αυτήν (αίτηση) αίτημα για μετάφραση στην ελληνική γλώσσα των εκεί αναφερόμενων εγγράφων (τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται στο φάκελο της αίτησης συνδρομής), δεν είναι βάσιμα, καθόσον, ... η ΕΕΕ είναι καθαυτή ένα νομικό εργαλείο απλουστευμένης και ταχείας δικαστικής συνδρομής προς το σκοπό της λήψης και διαβίβασης αποδεικτικών μέσων επί τη βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης που θεμελιώνεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ (άρ. 12 Οδηγίας 2014/41/ΕΕ και άρ. 14 παρ. 1, 15 παρ. 1 Ν. 4498/2017) και δομείται σε ένα σύστημα καταχώρισης βασικών πληροφοριών επί της κατηγορίας, οι οποίες καταχωρίζονται στις οικείες θέσεις του Παραρτήματος και μεταφράζονται στη γλώσσα που κατανοεί το πρόσωπο που αφορά η υπόθεση, προκειμένου να ληφθεί κατάθεσή του ή να εξετασθεί ως ύποπτος ή κατηγορούμενος (άρ. 5 Οδηγίας 2014/41/ΕΕ). Πρόκειται δηλαδή για ένα νομικό μέσο απαλλαγμένο από διατυπώσεις και διαδικαστικές δυνατότητες, όπως η διαβίβαση περαιτέρω στοιχείων της δικογραφίας, η μετάφραση και άλλων –πλην της ΕΕΕ και του Παραρτήματος αυτής– εγγράφων, προκειμένου το πρόσωπο που αφορά να δεχτεί να καταθέσει ως μάρτυρας, ως ύποπτος ή και ως κατηγορούμενος, η ίδια δε η φύση της διαδικασίας, που αποτελεί ένα προ-ερευνητικό στάδιο ταχείας συγκέντρωσης των αποδεικτικών μέσων, το οποίο θα επιτρέψει στο κράτος έκδοσης να αξιολογήσει, στη συνέχεια τη βαρύτητα των συλλεγμένων αποδεικτικών μέσων και να αποφασίσει την λήψη ή μη περαιτέρω μέτρων (λ.χ. την έκδοση ΕΕΣ), δεν συνεπάγεται την ανάπτυξη σε πλήρη έκταση όλων των δυνατοτήτων που παρέχονται από το άρ. 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ. Αυτές προβλέπονται στο ακέραιο και επιφυλάσσονται στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο στο πλαίσιο της διαδικασίας έκδοσης αυτού (βλ. άρ. 15 παρ. 2 Α-Π 2002/584 ΔΕΥ, 19 παρ. 2 Ν. 3251/2004, 450 παρ. 2 ΚΠΔ) ή σε πλέον ώριμα στάδια της ποινικής διαδικασίας, σε κάθε δε περίπτωση πριν από την παραπομπή του σε δίκη, σημειωτέως πάντως ότι τα σχετικά δικαιώματα θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εφαρμογή της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ, όπως συνάγεται από τη συναφή διατύπωσή του σημείου 15 του Προοιμίου αυτής (εντεύθεν και η υποχρέωση των Αρχών του κράτους εκτέλεσης να γνωστοποιήσουν στον καθ' ου όλα τα έγγραφα του φακέλου δικαστικής συνδρομής, μη συμπεριλαμβανομένων σε αυτά και τυχόν άλλων υπάρχοντων εγγράφων της προκαταρκτικής εξέτασης, τα οποία δεν διαβιβάστηκαν με το αίτημα δικαστικής συνδρομής και κείναι εκτός των ορίων αυτής), χωρίς τούτο να σημαίνει ότι υποχρεούται το κράτος εκτέλεσης να ενεργήσει ό,τι θα απαιτείτο, εάν επρόκειτο να παραπέμψει σε δίκη ενώπιον των Αρχών του το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, καθόσον, δεδομένης της προαναφερθείσας φύσης της διαδικασίας της ΕΕΕ, η απαίτηση να θεωρηθεί η διαδικασία στο σύνολό της δίκαιη ικανοποιείται πλήρως, υπό την έννοια του άρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ, από την τήρηση των διατυπώσεων έκδοσης, εάν και εφόσον αυτή τελικά ζητηθεί...».

Η παραπάνω, όμως, αιτιολογία του Συμβουλίου Εφετών, είναι μη νόμιμη για όσους λόγους αναφέρονται στην μείζονα σκέψη της παρούσας και ίδια επειδή η μέσω μιας ΕΕΕ αιτούμενη κατάθεση ενός κατηγορουμένου ή υπόπτου δεν παύει να αποτελεί απολογία (εν στενή ή εν ευρεία έννοια, αντιστοίχως) ως προς την οποία, όχι μόνον από κανένα διεθνές κείμενο δεν επάγεται η δυνατότητα περιορισμών ως προς την πληρότητα γνώσεως των στοιχείων της δικογραφίας που πρέπει να διασφαλίζεται στον απολογούμενο, προκειμένου να μπορεί να αμυνθεί λυσιτελώς, κατά της κατηγορίας ή των εν γένει εις βάρος του ως υπόπτου αιτιάσεων, ενώ επί πλέον παραβλέπει την εκ του Ν. 4489/2017 απορρέουσα υποχρέωση της ελληνικής δικαστικής αρχής ως αρχής εκτελέσεως, να εκτελέσει την ΕΕΕ, καθ' ον τρόπον και υπό τις προϋποθέσεις που θα εκτελούσε την ήδη μέσω ΕΕΕ αιτούμενη ανακριτική πράξη ως αν επρόκειτο περί ανακριτικής πράξεως ελληνικής δικαστικής αρχής, κατά τα ειδικότερα στην μείζονα σκέψη της παρούσας εκτιθέμενα. Εν όψει των ανωτέρω, πρέπει η υπό κρίσιν αίτηση να γίνει δεκτή κατά παραδοχή του προβαλλόμενου ως 3^{ου} λόγου αναιρέσεως (απόλυτη ακυρότητα λόγω απόρριψης των αντιρρήσεων εξ αιτίας αδυναμίας πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας – άρ. 510 παρ. 1 στοιχ. Α' σε συνδυασμό με άρ. 171 στοιχ. δ' ΚΠΔ κατά την διατύπωση του αναιρεσιόντος), ο οποίος όμως, επειδή δεν αφορά σε απόλυτη ακυρότητα που συνέβη κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο αλλά σε μη αναγνώριση εκ μέρους του Συμβουλίου Εφετών της απόλυτης ακυρότητας της κλήσεως σε απολογία του αναιρεσιόντος, κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό συνιστά τον, λόγω υπερβάσεως εξουσίας (510 παρ. 1 στοιχ. Θ' ΚΠΔ), εκ μέρους του Συμβουλίου Εφετών λόγο αναιρέσεως εξεταζόμενο και αυτεπαγγέλτως (βλ. 510 παρ. 3 ΚΠΔ) παρατεθέντων πολλών μάλλον των πραγματικών περιστατικών που τον συγκροτούν. Λόγω δε ευδοκίμησεως του υπό κρίσιν παραπάνω λόγου αναιρέσεως παρέλκει η ενασχόληση με τούς λοιπούς λόγους που προβάλλει ο αναιρεσιώντων.

Κατόπιν τούτων και εφόσον παρέλκει η έρευνα των λοιπών λόγων, πρέπει να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση στο σύνολο της και να παραπεμφθεί η υπόθεση για νέα συζήτηση στο ίδιο Συμβούλιο Εφετών, αφού είναι δυνατή η συγκρότηση του από δικαστές άλλους, εκτός από εκείνους που δίκασαν προηγουμένως (άρ. 519 ΚΠΔ).

Σχετική Θεωρία

Βλ. και σχετικό νομικό ζήτημα Δ. Αρβανίτη, κατωτέρω σ. 238 επ.

Εκτύπωση